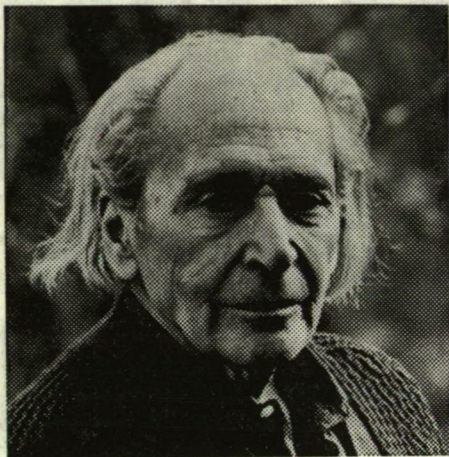

Déry Tibor öröksége

A halál könyörtelen ténye nemcsak lezár egy emberi sorsot és írói pályát: új jelentést is ad neki. Egységbe fogja a művet és az életet, pontosabban nyilvánvalóvá teszi azt a belső rendet, amely a vállalt sors és az elvégzett munka következtében amúgy is kialakult. Déry Tibor sorsának és művének is ilyen belső rendje: autonómiája és igazsága van. A sors és a mű egymás mellett vagy egymással szemben ható erővonalai most rendeződtek el igazán, s az író, akinek munkássága már eddig is irodalmunk történelméhez tartozott, most nyerte el végső helyét a klasszikusok körében: a műveikben tovább élő szellemek között.

A modern író gyakran „próteuszi” jelenség: önmagát és mondanivalójának formáját keresve többféle alakot ölt. Irányokat cserél, iskolákat váltogat, hűtlen lesz művészi elveihez, közéleti szövetségeseihez, hogy betölthesse személyiségének választott törvényeit. A történelmi válságokban vergődő világ: társadalom és civilizáció nem képes szavatolni azt, hogy a pálya töretlen, egyenes vonalú legyen. Élet és mű így lesz a magát őrző személyiség kísérleti telepe. Déry Tibor is „próteuszi” egyé-

nység volt, akinél nem volt ritka a sorsváltás, aki képes volt felforgatni addigi életét, s látszólag váratlan „pályamódosításokkal” hívni ki mások értetlenségét, itéletét. Megtanulta, felhasználta és elhagyta a modern európai próza legtöbb irányzatát. Írt expresszionista elbeszéléseket, dadaista drámákat, szürrealista költeményeket, realista nagyregényt, ironikus önéletrajzot és fantasztikus parabolát. Egy alkalommal hajóhoz hasonlította magát, amely üresen indult el, s az útjába eső kikötőkben szedi fel üzemanyagát. Ezek a kikötők a modern irodalom változatos térképén találhatók. Életművébe mindent felszívott, ami használható a modern irodalom vívmányai között talált.

Műveiből egy korszak: fél évszázad vállalkozásai és összeütközései, reményel és válságai, vívmányai és kudarcjai bontakoznak ki. S nemcsak a történelem küzdelmes menetét sikerült hiteles krónikába foglalnia, hanem saját személyiségének, világméretének és közérzetének alakulását, belső dinamizmusát is. Méghozzá legszorosabb összefüggésben a történelem változásaival, nagy mozgalmával. Déry munkásságát akár egyetlen terjedelmes és változatos polémia gyanánt is tekinthetjük. Eszmei szótárának ellentétes és végső értelmükben egymás mellé rendelt fogalmai: az emberi szuverenitás és az önkéntes elkötelezettség, az érzékeny morál és a politikai cselekvés, a szabadság és a rend jelennek meg ebben a vitában; keresik helyüket és tartalmukat. Vitáinak tétje nem kevesebb, mint az emberi élet értelme, a polémiák ezért ilyen hevesek és kíméletlenek. Szerette vegyítiszta formájukban egymásnak ütköztetni a gondolatokat, nem kedvelte az egyezkedést. Írásaiból és sorsából ezért különös erővel bontakozik ki világmérete, magatartása, egyszersmind az európai baloldali értelmiség egy részének helyzetérzékeltése, eszmei panorámája. A lázadó értelmiségé, amely szen-